

“พรานบุญ” ครูหมอมโนราห์ศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้*
"PRAN BOON" TEACHER MANOHRA, SCIENCE AND ARTS
OF SOUTHERN MANRTA

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: pinky_sa@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอเรื่อง “พรานบุญ” ครูหมอของมโนราห์ที่มีศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้ พรานบุญเป็นทั้งหมอ ครู และพ่อแม่ของผู้นับถือในตระกูลสายเลือดของมโนราห์ ถือว่าพรานบุญเป็นผู้ให้ความสุข ช่วยขจัดความทุกข์ ดูแล และปกป้องภัยอันตรายให้แก่ลูกหลานโนราห์ เมื่อใดที่ได้ยินเสียงดนตรีและบทกลอนมุตโตที่มโนราห์ใช้ในการแสดง จะส่งอิทธิพลทางจิตใจเพราะมีหลักธรรมทางศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในบทกลอน ทำให้ตระหนักถึงคติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม และสทธรรมให้กับผู้ชมได้เป็นข้อคิดในการดำเนินชีวิต “พรานบุญ” เป็นครูหมอมโนราห์ที่มีศาสตร์และศิลป์ในด้านมนตราเพราะเชื่อว่าศาสตร์วิชามโนราห์ หรือ ศาสตร์ครูพรานบุญ เป็นครูหมอแห่งวิชามนตราที่ใช้ในการรักษาโรคภัย และศิลปะในด้านการแสดงการร่ายรำ การกล่าวบทกลอนที่สร้างความสนุกสนาน บันเทิงใจ และปลุกใจให้ระลึกตั้งใจทำความดี การบูชาเรียกทรัพย์ เสริมเมตตา เสริมเสน่ห์ให้เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น และแคล้วคลาดจากภัยอันตราย โดยเชื่อว่าพรานบุญจะคอยดูแลปกป้องลูกหลานที่นับถือและศรัทธา ดังนั้น นายโรงมโนราห์จะนับถือโดยมีความเชื่อและน้อมนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 รวมถึงพิธีกรรมไหว้ครูหมอมโนราห์ ซึ่งพิธีกรรมนี้เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์ ที่มีความเชื่อเรื่องผีสิง เทวดา และบรรพบุรุษ ลูกหลานได้แสดงออกถึงคุณธรรมด้านคารวะธรรม เป็นการเคารพครูบาอาจารย์ กตัญญูรู้คุณ และเมตตาธรรม ดังนั้น ควรสืบทอดและรักษามรดกวัฒนธรรมมโนราห์ต่อไป

คำสำคัญ: พรานบุญ, ครูหมอมโนราห์, มนตรา, มรดกวัฒนธรรม

* Received 31 May 2021; Revised 28 June 2021; Accepted 29 June 2021

Abstract

This article was presentation about history of "Pran Boon" teacher manohra, science and arts of southern mantra. Phran Boon is both doctor and teacher, as well as the parents of those who respect Nora's blood family. Help eliminate suffering and protect the danger for children Nora. Whenever Nora music is heard, it results in a spiritual influence, combined with the religious principles that are incorporated into the poem. Causing the influence of moral, net worth, object, and morality to the audience as a living thought. "Pran Boon" is a teacher of. manora has the science and art of mantra. Because believe that the science of manohra or the science of the principal teacher of Pran Boon is a teacher of mantra who uses spells to heal diseases. And art of dance performances. Said the poem sparked fun, entertaining and excised to commemorate the purpose of doing good, as well as the spell used in worship to summon wealth, reinforced mercy. Add charm to the eye to the beholder. And escape from danger He believed that Phran Boon would take care and protect the children of respect and faith, therefore all faculties of nora theater owner believed and embraced the principles to act and act in the principles of religion in the 5 precepts. By hold self to be respected and a religious ritual. The children of Nora have beliefs in relation to kinship and values, recognize the value consciousness, love, friendship and the inheritance of ancestors that have been passed down.

Keywords: PRAN BOON, Teacher MANOHRA, Manrta, Cultural heritage

บทนำ

โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของการรวมโลกในทางเศรษฐกิจ การเมืองเทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม ที่มีบทบาทที่เชื่อมโยงกันมากขึ้น ในกระบวนการนี้ ทำให้เกิดการสลายตัวทางเศรษฐกิจและการสื่อสารอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการขยายตัวของทุนนิยม และในทางกลับกันทำให้สังคมและวัฒนธรรมค่อย ๆ จางหายไป ซึ่งบทบาทของโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลทั้งดีและผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม ทั้งนี้เมื่อสังคมเกิดการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปมากเท่าใดก็จะตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ได้มากเช่นนั้น ฉะนั้นอาจส่งผลต่อค่านิยม ความศรัทธา และความเชื่อที่มีก็ย่อมแตกต่างกันไปและอาจถูกปรับเปลี่ยนตาม

สภาพสังคมที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเชื่อกันว่า โลกาวัดนั้นเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมรูปแบบเดิมเข้าด้วยกัน เพื่อใช้ยึดถือปฏิบัติของสภาพสังคมในรูปแบบใหม่ที่ไม่ขัดแย้งกับความศรัทธาของคนในท้องถิ่น และเป็นการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น และสามารถรวมเป็นหนึ่งเดียวด้วยจิตศรัทธาที่เป็นพื้นฐาน (จุฑาภรณ์ มีสุขศรี, 2558) เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้แล้วส่งสมประสบการณ์มากขึ้นก็มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาปรากฏในสังคมโลกทางวัฒนธรรมมากมาย ในแง่ของวัฒนธรรมจะส่งผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งจากปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มคนทางภาคใต้ที่ยังมีการแสดงออกถึงวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ทุกสิ่งล้วนมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและส่งผลกระทบต่อจิตใจที่ยังตราตรึงในปัจจุบัน จากที่ปรากฏเป็นรูปแบบในเชิงนามธรรมหรือรูปธรรมที่สัมผัสได้อยู่ในวิถีชีวิตนั้นล้วนเป็นศิลปะวัฒนธรรมที่ส่งผลการดำเนินชีวิตในสังคมทั้งสิ้น โดยวิถีทางวัฒนธรรมที่เป็นพลวัตที่ไม่หยุดนิ่งและยังคงมีการพัฒนาต่อไป (ปรีชา นุ่นสุข, 2557)

“วัฒนธรรม” ที่เป็วิถีชีวิตของคนในสังคมที่เป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติและแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ นำไปสู่การพัฒนาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ มีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการโครงสร้างทางสังคม สถาบัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และการรู้คุณค่าของวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2553) วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ คือ มโนราห์ ศิลปะการแสดงมโนราห์เป็นการแสดงบทร้อง คำกลอนสอนใจล้วนมาจากหลักพุทธธรรมที่เป็นฐานแนวคิดให้นายโรงมโนราห์ได้แต่งเป็นกลอนออกมาร้อง นอกจากสร้างความเพลิดเพลินจากการรำฟ้อนแล้วยังสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสู่ผู้ฟังอีกด้วย การแสดงมโนราห์ของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีอิทธิพลมาจากสภาพภูมิศาสตร์ก่อให้เกิดแนวคิดทางปรัชญาจริยศาสตร์ มีลักษณะแห่งความบริสุทธิ์ใจในการแสดงออกทางด้านอารมณ์และเหตุผล มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงของการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายของชาวบ้าน แต่เต็มไปด้วยอาการรู้เ้าของอารมณ์ความรู้สึกผสมกับภาพสะท้อนภาษาเป็นบทกลอนคือ การแสดงโนราเป็นการละเล่นเก่าแก่ของภาคใต้ นอกจากแสดงเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังแสดงเพื่อประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า “โนราโรงครู” อีกด้วย (เฉลิม มากนวล และจรัส ชูชื่น, 2540) พิธีกรรมโนราโรงครู จัดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตและสังคมของชาวภาคใต้โดยเฉพาะผู้ที่เป็นมโนราห์และผู้มีเชื้อสายมโนราห์ จะมีฐานความเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่ทำหน้าที่เปิดประตูโลกกับปัจจุบันให้บรรจบกันภายในโรงพิธี โดยพิธีกรรมจะถือเอาครุฑมอ ตายาย พรานบุญของตนเป็นเป้าหมายหลัก มีมโนราห์ใหญ่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและจัดการละเล่น ในการรำยรำมโนราห์พิธีนี้เชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถ

รักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือขับไล่เคราะห์ต่าง ๆ โดยมีการปกปักษ์รักษาจากครุหมอม ตายาย พรานบุญ จะเห็นได้ว่ามโนราห์โรงครูจึงเป็นทั้งการละเล่น พิธีกรรม ความเชื่อ จนถึงระบบปกครองท้องถิ่นในวัฒนธรรมภาคใต้ส่งผลให้ชุมชนมีความสุข มีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของมโนราห์โรงครูและเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมภาคใต้ที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการขับกลอนสอนสั่ง และชี้นำบุคลิกภาพและโลกทัศน์ของผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมอย่างไม้อาจปฏิเสธได้ (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ, 2562) ก่อนการแสดงมโนราห์จะมีการเชิญวิญญาณใช้จิ้งหะเห็ดพรานบุญมากร่ายรำประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เป็นครุ นำทางเปิดโรงมโนราห์ก่อนแสดง เพื่อสร้างอรรถรสก่อนเข้าบทมโนราห์ (สารภี มุสิกอุปถัมภ์, 2527)

เมื่อกล่าวถึงครุของมโนราห์ที่มีบทบาทสำคัญคือ“พรานบุญ” เป็นครุหมอมโนราห์ที่มีศาสตร์และศิลป์ในด้านมนตรา เพราะเชื่อว่าศาสตร์วิชามโนราห์ หรือศาสตร์ครุใหญ่ พรานบุญถือเป็นวิชาแห่งมนตราที่ช่วยในการรักษาโรคภัย และศิลปะในด้านการแสดงที่สร้างความสนุกสนานและบันเทิงใจ ตลอดถึงการเรียกทรัพย์ เสริมเมตตา และเสริมเสน่ห์เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็นอีกด้วย ในบทความนี้ผู้เขียนได้รวบรวมและเรียบเรียงเรื่องราวเกี่ยวกับพรานบุญในหลายมุมมอง ได้แก่ การเกิดศาสตร์ “พรานบุญ”, “ครุ” ศาสตร์วาทศิลป์แห่งมนตรา, “ครุหมอมโนราห์” ศาสตร์แห่งการรักษาโรค และ“พรานมโนราห์” ศาสตร์แห่งความบันเทิง และผู้เขียนได้รวบรวมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพรานบุญ จนที่ได้รับการกล่าวขานในชื่อ “ราชครูมโนราห์” ของผู้นับถือในตระกูลของสายเลือดมโนราห์ ตลอดถึงความเชื่อและศรัทธาที่มีจนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน ได้รวบรวมนำเสนอในบทความนี้

การเกิดศาสตร์ “พรานบุญ”

มโนราห์เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ.1858 - 2051 ที่เมืองพัทลุงเก่าคือ บางแก้วในปัจจุบัน เจ้าเมืองพัทลุงครั้งนั้นคือ พระยาสายฟ้าฟาด หรือท้าวโกสินทร์ มเหสีชื่อศรีมาลา หรืออินทกรณี์ ทั้งสองมีโอรสชื่อเทพสิงห์และธิดาชื่อนวลทองสำลีหรือศรีคงคา พระยาสายฟ้าฟาดได้หาราชครูให้สอนวิชาการร่ายรำให้แก่โอรสธิดา ผลปรากฏว่านางนวลทองสำลีรำได้ 12 ท่าอย่างคล่องแคล่ว แต่ก็มีเรื่องน่าละอายเกิดขึ้นคือ นางเกิดตั้งครุภักดีโดยได้เสียกับพระเทพสิงห์ผู้เป็นพี่ ส่วนราชครูก็ได้เสียกับสนมกำนัล พระยาสายฟ้าฟาดจึงสั่งให้เอาราชครู 4 คน มีนายคงหม่อม นายชม นายจิตร และนายทองกันดาร ผูกคอถ่วงน้ำในย่านทะเลสาบสงขลา ส่วนโอรสธิดาและสนมกำนัลถูกลอยแพ แต่โชคดีแพไปติดที่บ้านกะซังบนเกาะใหญ่ อำเภอกะระเสสินธุ์ จังหวัดสงขลา ทำให้รอดชีวิตและนางนวลทองสำลีก็คลอดบุตรชื่อทองอยู่ สนมที่ได้เสียกับนายคงหม่อมคลอดบุตรชื่อจันทร์กระยาหม่อม เมื่อบุตรนางนวลทองสำลีโตขึ้นได้ฝึกกร่ายรำจนมีโอกาสดำเนินไปเมืองพัทลุง ได้พบกับพระยาสายฟ้าฟาดสอบถามความจริงเกิดความรู้อยู่สีกผิดจึงได้ยก

โทษให้โอรสและธิดาได้รับกลับเมือง และสนับสนุนให้เล่นมโนราห์ต่อไป (เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร, 2523) “มโนราห์” การแสดงอันเลื่องชื่อของภาคใต้ ที่มีความเก่าแก่มาอย่างยาวนาน ทั้งท่ารำ บทกลอน และพิธีกรรมที่เป็นแบบแผนเฉพาะ มีการร่ายรำโนราไปทั่วดินแดนภาคใต้ ตั้งแต่บางส่วนของตอนล่างของอำเภอบางสะพาน ไปจนถึงบางส่วนของรัฐกลันตัน ไทรบุรี ตรัง กานู ที่ยังคงมีการรำนโนราห์ของชาวมาเลเซียเชื้อสายสยามอยู่ (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ, 2562)

จากประวัติโนราได้มีสันนิษฐานอีกประเด็นของคณะโนราส่วนใหญ่ล้วนเชื่อถือกันคือ ตำนานกำเนิดของมโนราห์ว่ามีถิ่นกำเนิดมาจาก “เมืองเวียงกลางบางแก้ว” หรือปัจจุบัน คือ จังหวัดพัทลุง ซึ่งได้สันนิษฐานว่าเป็น โศกเมืองบางแก้ว โศกเมืองเก่าที่อยู่ใกล้บริเวณวัดพระธาตุ เวียงบางแก้วในปัจจุบัน ครั้นอดีตเมืองเวียงกลางบางแก้วเป็นเมืองที่ถูกปกครองโดย “เจ้าพญาสายฟ้าฟาด” มีพระอัคมรเหสีชื่อ “ศรีมาลา” ในบางตำนานก็เรียกทั้งสองพระองค์ว่า “ท้าวโกสินทร์” และ “นางอินทรภณีย์” (สันนิษฐานว่า น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า “อินทราภณีย์” อันเป็นมเหสีของพระอินทร์) ทั้งสองพระองค์ทรงมีพระราชธิดาพระนามว่า “องค์หญิงนวลทองสำลี” เป็นพระธิดาที่ทรงสิริโฉมเป็นอย่างมาก อยู่มาวันหนึ่ง องค์หญิงนวลทองสำลีทรงสุบินนิมิตว่า เทพตามาร่ายรำเป็นท่วงท่างดงามให้พระนางได้ทอดพระเนตร ในวันรุ่งขึ้น องค์หญิงนวลทองสำลีจึงชักชวนเหล่าพระพี่เลี้ยงและนางพระกำนัลภายในตำหนักร่ายรำเป็นประจำทุกวัน จนสร้างความหนักพระทัยแก่เจ้าพญาสายฟ้าฟาด ผู้เป็นพระบิดาเป็นอย่างยิ่ง กระทั่งอยู่มาวันหนึ่ง องค์หญิงนวลทองสำลียากเสวยเกสรดอกบัวขึ้นมา เหล่าพระพี่เลี้ยงจึงเก็บดอกบัวกลางสระให้พระธิดาทรงเสวย ทว่าหลังจากเสวยได้ราวเดือนเศษก็เกิดทรงประจวบและพระครรภ์ขึ้นมา ทำให้เจ้าพญาสายฟ้าฟาดทรงสอบสวน แก่พระธิดาว่าใครเป็นบิดาของเด็ก และได้เสียกันเมื่อไหร่ องค์หญิงก็ปฏิเสธและเล่าเหตุการณ์ให้ฟัง เจ้าพญาสายฟ้าฟาดทรงกริ้วมาก ถูกกล่าวหาว่าพระธิดาปกปิดบิดาในพระครรภ์ จึงขับไล่และถอดยศพระธิดา พร้อมพระพี่เลี้ยงและนางพระกำนัลลงแพ ปล่อยแพเนรเทศสู่ทะเลสาบ สร้างความเสียพระทัยแก่พระธิดานวลทองสำลีอย่างมาก ขณะนั้นแพได้ลอยไปถึงเกาะกะชัง หรือเกาะสีชัง หรือเกาะสีสั้ง (บ้านเกาะใหญ่ อ. กระแสสินธุ์ จ. สงขลา) ได้อาศัยบนเกาะนี้จนกระทั่งได้กำเนิด “ชายน้อย” หรือ “อจิตตะกุมาร” หรือ “พระเทพสิงห” (เทพสิงหล) ต่อมาองค์หญิงนวลทองสำลีได้ถ่ายทอดการร่ายรำให้แก่พระโอรสจนหมดสิ้น กระทั่งถึงวัยที่อจิตตะกุมารต้องออกเดินทางไปกับพรานทิพย์ หรือพรานบุญ เป็นผู้รับใช้เพียงผู้เดียวขององค์หญิงนวลทองสำลีบนเกาะกะชัง ได้ออกเดินทางโดยสารไปกับเรือของพ่อค้าวานิชไปลงที่บ้านหัวลานทะเลน้อย แล้วอาศัยร่ายรำตามที่พระมารดาสอนเพื่อแลกข้าว แลกน้ำในการดำรงชีวิต

พรานบุญ เป็นผู้รับใช้และได้รับความไว้วางใจจากองค์หญิงนวลทองสำลี กลายเป็น “คู่บุญ คู่บารมี” ของอจิตตะกุมารและได้ร่วมแสดงมโนราห์กับอจิตตะกุมาร โดยพรานบุญรับ

หน้าที่ทำการแสดงออกพรานที่คอยสร้างความขบขัน และเสียงหัวเราะ จนเป็นที่นิยมในสมัยนั้น ต่อมาเจ้าพญาสายฟ้าฟาดทราบข่าว จึงรับสั่งให้ข้าราชการบริพารเชิญมายังพระราชวัง ครั้นนั้นอจิตตะกุมารได้ร่ำรำไห้เจ้าพญาสายฟ้าฟาดได้ทอดพระเนตร เมื่อได้เห็นท่าร่ายรำมโนราห์และใบหน้าของอจิตตะกุมารแล้ว จึงสอบถามถึงพ่อกับแม่ของอจิตตะกุมารว่าเป็นใคร จึงกราบทูลแก่พระอัยกาและพระอัยกีตามตรง ทำให้เจ้าพญาสายฟ้าฟาดและพระนางศรีมालาทรงกรรแสงอาลัยรักและสงสารที่พระนัดดาต้องตรากตรำลำบากจากการความโกรธเกรี้ยวของตน เจ้าพญาสายฟ้าฟาดจึงได้รับอจิตตะกุมารเข้าเป็นพระนัดดา และสั่งให้เหล่าเสนาอำมาตย์ออกไปเชิญองค์หญิงนวลทองสลึงกลับนิวัติสู่เมือง แต่ด้วยสิ่งที่พระบิดาทรงกระทำลงไปเมื่อสิบกว่าปีก่อนได้ทำให้องค์หญิงนวลทองสลึงทรงกริ้ว ไม่ยอมกลับสู่พระนครให้เสียสัจวาจาแน่นอน ทำให้องค์หญิงนวลทองสลึงปฏิเสธการกลับไป ปวงเสนาอำมาตย์จึงได้ทำการจับตัวพระธิดาพร้อมนางกำนัล จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงกลายเป็นที่มาของท่า “คล่องหงส์” เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้พระอินทร์ทรงพิโรธเป็นอย่างมาก จึงได้บันดาล “พญาจรเข้” ตัวใหญ่ขึ้นมาขวางปากคลองที่จะเข้าสู่โคกเมืองบางแก้วไว้ ปวงราชเสนาจึงร่วมกันใช้หอกอาคมประหารพญาจรเข้เสีย จึงกลายเป็นที่มาของท่า “แทงเข้” ในคติโนรา และเมื่อพระธิดานวลทองสลึงกลับถึงเมือง เจ้าพญาสายฟ้าฟาดพระราชทานเทริด พร้อมด้วยเครื่องทรงและพระขรรค์ให้แก่พระเทพสิงหนธรผู้เป็นพระนัดดา แต่งตั้งให้องค์ชายเทพสิงหนธร หรือเทพสิงหนเป็น “ขุนศรีศรียา” ผู้ร่ายรำมโนราห์อย่างเป็นทางการคนแรก นับจากครั้นนั้นการแสดงมโนราห์ก็ได้เป็นรากแก้วแผ่ขยายรากลึกความเป็นอัตลักษณ์ของชาวปักษ์ใต้มาหลายชั่วอายุคนมาจนถึงปัจจุบัน ลูกหลานมโนราห์ส่วนใหญ่ก็ยังเชื่อมั่นว่า มโนราห์นั้นมีต้นกำเนิดอยู่ที่เมืองพัทลุง หรือหัวเมืองทะเลสาบสงขลา และอีกกลุ่มเชื่อว่ามโนราห์กำเนิดจากจังหวัดพัทลุง (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ, 2562)

ภาพที่ 1 การแสดงคล่องหงส์

ที่มา: (แหล่งเรียนรู้เรื่องราวมโนราห์, 2563)

จากประวัติพรานทิพย์ หรือ “พรานบุญ” เป็นผู้เล่นตลกที่มีหน้าที่สร้างความขบขันและความบันเทิงคู่กัน พรานจะต้องใส่ “หน้าพราน” ที่มีลักษณะ เป็นหน้ากากที่มีรูปร่างเพียงครึ่งเดียวของใบหน้า โดยจะมีเพียงส่วนหน้าผากจนถึงริมฝีปากส่วนบน และจะเปิดส่วนล่างคือเปิดตั้งแต่ริมฝีปากล่างจนถึงแก้ม เพื่อความสะดวกในการพูดและขบขัน (ธีรวัฒน์ ช่างสาน, 2538) “พรานบุญ” เป็นตัวตลกในการแสดงมโนราห์ของชาวลัวะที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณกาล พรานบุญยังเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวลัวะ โดยเฉพาะลูกหลานที่มีบรรพบุรุษที่สืบสายเลือดพรานบุญและมโนราห์ เมื่อมีการขนานศาลกล่าวถึงพรานบุญ หรือมโนราห์ก็จะสำเร็จตามที่ขนานศาลกล่าวไว้ หากประสบความสำเร็จตามที่ขอก็จะแก้บนโดยการจำวงมโนราห์มาทำการแสดงเพื่อเป็นการแก้บน จากการศึกษาตามตำนานคติทางพระพุทธศาสนาจะพบว่า “พรานบุญ” เป็นพรานที่มีวิชาดี สามารถเดินทางท่องเที่ยวในป่าหิมพานต์ได้ จากตำนานกำเนิดมโนราห์มีการเคารพและความเชื่อถือกันมา ณ ปัจจุบัน และมีการระลึกถึงครูหมอมโนราห์โดยทุก ๆ วันพุธที่ 2 ของเดือน 6 จะมีการจัดมโนราห์โรงครูขึ้นที่วัดพระธาตุเขินบางแก้ว เพื่อแสดงถึงสายสัมพันธ์ระหว่างเวียงกลางบางแก้ว อันเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ถิ่นกำเนิดหลักของครูหมอมโนราห์และลูกหลานเชื้อสายมโนราห์ ตลอดจนเป็นผู้ให้กำเนิดนาฏยกรรมอันเกรียงไกรให้ยังยืนสืบไปในอนาคต เพื่อบอกเล่าถึงเรื่องราวในบรรพกาลให้เข้าไปในจิตวิญญาณของลูกหลานทะเลสาบสืบไป “บ้านเมืองของครูหมอ” ที่ขอให้ลูกหลานเชื้อสายมโนราห์ได้ค้นคว้าหาความจริงเกี่ยวกับที่มาของบรรพชนนักนาฏกรรมะกันจนปรากฏความสัจขึ้นมา (แหล่งเรียนรู้เรื่องราวมโนราห์, 2563)

“ครู” ศาสตร์วาทศิลป์แห่งมนตรา

สังคมไทยนั้นให้ความสำคัญกับครูมาตั้งแต่โบราณ เพราะเชื่อกันว่าครูคือ ผู้ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ สร้างคนให้เป็นคน มีบุญคุณเป็นอันดับรองต่อบิดามารดา ศาสตร์ทุกศาสตร์จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการไหว้ครู เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการกตัญญูรู้คุณ ในสังคมของชาวลัวะก็เช่นกันจะมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “ครูหมอ” การนับถือครูหมอมจะมีมากที่สุด ในภาคใต้คือ “ครูหมอมโนราห์” เพราะเป็นศาสตร์แผ่นดินของชาวลัวะ คนที่มีเชื้อสายมโนราห์จะรู้ว่า ครูหมอมโนราห์นั้นมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากมาย การนับถือครูหมอเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่เคยเลือนหายไปไหนเพราะชาวลัวะหากเพิกเฉย ไม่สนใจ ไม่นับถือแล้ว จะทำให้บังเกิดอาถรรพ์ และความเป็นไปต่าง ๆ เช่น อยู่ ๆ ก็สามารถทำให้เกิดความเจ็บป่วยโดยที่ศาสตร์การแพทย์ปัจจุบันไม่สามารถรักษาให้หายได้ หรือแม้แต่ สามารถทำให้เกิดอาการวิกลจริตแก่สมาชิกครอบครัวได้ แต่เมื่อทำพิธีขอขมา และหันมาใส่ใจนับถือ อาเพศหรือเพศภัยเหล่านั้นก็จะหายไป เรียกว่า “แรงครู” เพราะเชื่อว่าครูหมอนั้นสามารถบันดาลให้เกิดเภทภัยและบันดาลให้สุขหรือทุกข์ได้ พื้นที่ที่มีการนับถือครูหมอมโนราห์อย่างเข้มแข็ง ได้แก่ ตรัง นครศรีธรรมราช

พัทลุง สงขลา โดยมีความเชื่อกันว่า ครูหมอก็คือ บรรพชนที่เคยมีชีวิตในอดีต แต่เมื่อละสังขารไปแล้วยังคงปกปักษ์รักษาลูกหลาน ครูหมอประเภทนี้จะเรียกว่า “ตายาย” “ตาพรานบุญ” ครูหมอบางประเภทเป็นครูที่เคยสอนศิลปะด้านต่าง ๆ แก่ศิษย์ เมื่อท่านละสังขารไปกลายมาเป็นครูหมอ เช่น “ครูหมอมโนราห์ ครูหมอหนังตะลุง ครูหมอช่างเหล็ก ครูหมอปืน” เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีครูหมอที่เกิดจากเรื่องเล่าในตำนานการเกิดมโนราห์ ซึ่งเรียกว่า “ราชครูโนรา”

ราชครูโนราเอกเช่น “ตาพรานบุญ” ที่เป็นทั้งหมอ ทั้งครู ทั้งพ่อแม่ของผู้นับถือ จึงให้ความเคารพนับถือกันในตระกูลของสายเลือดมโนราห์ ตาพรานบุญเป็นมากกว่าครูหมอมโนราห์เพราะเชื่อว่าศาสตร์วิชามโนราห์ หรือศาสตร์ครูใหญ่ที่มีวิชาแห่งมนตราเสริมเมตตาเสริมเสน่ห์ให้เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น ดังนั้น กล่าวได้ว่า พรานบุญท่านเป็นสุดยอดของพรานทั้งปวง ชาวใต้ นับถือตาพรานบุญกันมากเพราะเชื่อว่าหากสักการะบูชาจะนำมาซึ่งความสำเร็จ ร่ำรวย และรุ่งเรือง ศาสตร์แห่งมนตรามหาละลุย เสริมเมตตา เสริมเสน่ห์ รวมถึงสามารถกันคุณไสยและขับออกไปได้ หรือใช้บูชาประจำบ้านเรือน ร้านค้า เรียกกลาก เรียกคนหากมีหน้าพรานไว้กับตัวสามารถกันของต่าง ๆ ได้

กล่าวโดยรวมคือ หน้าพรานมโนราห์นี้ดีทั้งกันและแก่ในตัว ซึ่งผู้ที่บูชาต้องเป็นคนที่เข้มงวดในการบูชา เช่น การบนบานศาลกล่าวสิ่งใดกับครูใหญ่พรานบุญแล้ว ถ้าสำเร็จต้องรีบแก้บนตามที่ได้บนบานไว้อย่าให้ขาดโดยเด็ดขาด ดังนั้น ในทางความเชื่อแล้ว ผู้คนต่างก็เคารพนับถือพรานบุญเป็นอย่างมาก และใครที่บูชาพรานบุญต้องทำความดี ละเว้นความชั่ว ตระกูลสายเลือดมโนราห์ต่างก็ได้ประจักษ์ถึงประสบการณ์น่าอัศจรรย์ เช่น คำขायดี มีเสน่ห์ต่อคนรอบข้าง มีเมตตาตามหาญใครเห็นก็รักใคร่เอ็นดู อีกทั้งยังช่วยปกป้องคุ้มครองผู้บูชาจากอันตรายและอาถรรพ์คุณไสยต่าง ๆ อีกด้วย (วรรณกร พลพิชัย และเจตนา อินะรัตน์, 2561) โดยมีคาถาอาราธนาบูชาพรานบุญ และหน้ากากมโนราห์ ซึ่งมีอยู่ 3 บทที่นิยม คือ 1) คาถาเรียกทรัพย์ “ออฮา ออเอ ออฮา ออมา ออรัก ออฤ ออภ ทรัพย์มา คมมา” 2) คาถาพรานบุญ (เทวดาให้เงิน) “โอม นะมา มีมา นะ เน นู นิ นะ สวาหะ สวาโหม” และ 3) คาถาเมตตา “ออฮา สะเน่หามนุสสะจิตติ ออฮา สะเน่หามนุสสะจิตตัง ออฮา มุลละพะลัง ออฮา พุทธานะมามี หัง” (คมชัดลึก, 2563)

“ครูหมอมโนรา” ศาสตร์แห่งการรักษาโรค

“ครูหมอมโนรา” คือ บรรพบุรุษของโนรา หรือเรียกว่า “ครูหมอตายาย” คือ โนราจะนับถือครูหมอ หรือครูโนรา และนับถือบรรพบุรุษของตน ซึ่งเรียกว่า “ตายาย” “ตาพรานบุญ” ภาคใต้ส่วนใหญ่มีตายายเป็นมโนราห์ เพราะสมัยก่อนนิยมมโนราห์กันมาก คนดี คนเก่งต้องสามารถรำนโนราห์ได้ ครูหมอมโนราห์ถือเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น แม่ศรีคงคา หรือแม่ศรีมัลลา พ่อเทพสิงห์ร ขุนพราน ยาพราน พรานบุญ (หน้าทอง) พรานทิพย์ พรานเทพ พ่อขุน

ศรัทธา หลวงสุทธิ นายแสน หลวงคงวังเวน พระยาถมน้ำ พระยาลุยไฟ พระยาสายฟ้าฟาด พระยามือเหล็ก พระยามือไฟ ตาหลวงคง เป็นต้น (ศศิประภา จันทโรตตะ, 2554) มโนราห์มิใช่แค่ศิลปะเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่หากศึกษาให้ลึกถึงแก่นของความจริงแล้วจะพบว่า ภายใต้วางความงดงามของศิลปะแห่งบทร้องและการร่ายรำนั้น “ครูหมอนโนรา” ยังมีความลึกซึ้งซับซ้อน ถือเป็นลักษณะของวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีรากฐานของความเชื่อโดยผ่านโลกทัศน์ของชาวบ้าน อันสามารถบันดาลให้เกิดความสุขหรือความทุกข์ได้ โดยเฉพาะการเจ็บป่วย “ครูหมอนโนรา” ได้เข้ามามีบทบาททั้งในด้านของผู้ที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเจ็บป่วยและในด้านของผู้ที่ให้การรักษาเยียวยาโดยผ่านขั้นตอนของพิธีกรรมที่ละเอียดอ่อน เป็นรูปแบบการรักษาเยียวยาโดยมีการประทับทรงครูหมอนโนราห์ หรือการเชื้อเชิญตาพรานบุญเข้าทรงเป็นการทำพิธีเพื่อเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นมโนราห์ โดยลูกหลานเป็นคนทรงเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และถามอาการเจ็บป่วยของลูกหลานจะรักษา หรือแก้บน (ศาสตรแห่งครูหมอนโนรา, 2563) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การไหว้ครูหมอนโนรา
ที่มา: (แหล่งเรียนรู้เรื่องราวมโนราห์, 2563)

โดย“การเชื้อ” คือ การเชื้อเชิญครูหมอน (ตาพรานบุญ) มาได้ถามพูดคุยสำหรับคนกลาง โดยทั่วไปมักเป็นมโนราห์อาวุโส หรือเป็นหมอยากลางบ้านที่มีความรู้ทางด้านไสยศาสตร์ หรือคาถาอาคมมีการค้นหาสาเหตุโดยการสังเกตและสอบถามผู้ใกล้ชิด หรือญาติพี่น้องของผู้ป่วย บางครั้งถึงขั้นเชิญครูหมอนมาเข้าทรงเพื่อได้ถามให้รู้แน่ชัด เมื่อรู้ความแล้วก็ขอภัยโทษต่อครู

และให้สัญญาว่า เมื่ออาการเจ็บป่วยหายเป็นปกติแล้วจะให้ผู้ป่วยกระทำตามที่ครูหมอ
ปรารภนา ดังภาพที่ 3

“เอวองค์ยามอ่อนช่างอ้อยอิ่ง
ยามเยื้องย่างแกว่งกวัดสะบัดไหว
ปะ ทิง เท็ง เท็ง ปะ ประโคมไป
อ่อนแอ้งเคลื่อนไหวได้สมงาม
รู้ฝืนรู้ปรับบังคับบ่วง
เป็นท่าทางคล่องใจให้ไหวหวาม
สีหน้าสื่อบทบาทวาดร่างตาม
สืบความงามตามอย่างทางโนรา”
(สุรินทร์ มุขศรี, 2540)

ภาพที่ 3 การเชื้อเชิญครูหมอพรานบุญ
ที่มา: (สุรินทร์ มุขศรี, 2540)

พิธีกรรมรักษาการเหยียบเสน

“เสน” เป็นเนื้องอกที่งอกขึ้นจากระดับผิวหนัง เป็นแผ่น ถ้ามีสีแดง เรียกว่า เสนทอง ถ้ามีสีดำ เรียกว่า เสนดำ เสนจะไม่มีอาการเจ็บหรืออาการคันหรือมีอันตรายถึงชีวิตแต่อย่างใด เสนอาจจะงอกบนศีรษะ ใบหน้า หรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ทำให้ดูน่าเกลียด ถ้าเป็นกับเด็ก เสนจะโตขึ้นตามอายุ ชาวบ้านและคณะโนราห์เชื่อว่า เสนเกิดจากการกระทำของ “ผีโองกะแซง” หรือ “ผีเจ้าเสน” หรือเพราะการทำเครื่องหมายของครูหมอ หรือตายาย หรือตาพรานบุญ จะทำการรักษาให้หายได้โดยการเหยียบในพิธีกรรมโนราห์โรงครู ผู้เป็นเสน หรือผู้ปกครองต้องจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีมามอบให้โนราห์ใหญ่ ได้แก่ ข้าว น้ำ หมากพลู กล้วย กล้วยตาก กล้วยเชื่อม รวงข้าว และเงิน 32 บาท พิธีกรรมเริ่มโดยโนราห์ใหญ่เอาน้ำใส่ขันหรือถาดพร้อมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เตรียมมาทำพิธี โดยการจุดธูปเทียน ชมนมเทวดา ชมนมครูหมอมโนราห์ลงอักขระขอมที่หัวแม่เท้าของโนราห์ใหญ่ แล้วร่ำท่าแบบเขียนพรายหรือ “ท่าอย่างสามชุม” มีมนโนราห์หรือครูหมอ หรือตาพรานบุญ ในร่างทรงจะร่ำรำประกอบโดยถือกริชหรือพระขรรค์ ต่อจากนั้นใช้หัวแม่เท้าไปแตะตรงที่เป็นเสนแล้วทำการเหยียบเบา ๆ โดยหันหลังให้ผู้เป็นเสน ว่าคาถากำกับ บริกรรมคาถาทำเช่นนี้ 3 ครั้ง เสร็จแล้วเอามีดโกน หินลับมีด และของอื่น ๆ ในขันน้ำหรือถาดไปแตะที่

ตัวผู้เป็นเสนจนครบทุกอย่างเป็นการเสร็จพิธี จากพิธีกรรมดังกล่าวเชื่อว่า เสนจะค่อย ๆ หายไป ถ้าไม่หายให้ทำอีกจนครบ 3 ครั้ง จนหายไปเป็นที่สุด (ศาสตร์แห่งครุหมอนโนรา, 2563)

พิธีกรรมรักษาโรคเฉพาะ

พิธีกรรมเฉพาะสำหรับการเยียวยารักษาหรือแก้ไขภาวะการเจ็บป่วยนั้น โดยผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยสามารถติดต่อครุหมอนผู้กระทำโดยผ่านร่างทรงเพื่อให้ครุหมอนยินยอมและยกโทษให้ โรคหรืออาการเจ็บป่วยนั้นมีลักษณะเฉพาะตามความเชื่อ ทางภาคใต้ใต้ให้ความหมายของโรคหรืออาการนั้นว่า “โนราอย่าง” เป็นอาการที่บุคคลป่วยกระเสาะกระแสะ เนื่องจากครุหมอนโนราห์ให้โทษจะเยียวยาอย่างไรก็ไม่หาย อาการมีแต่ทรุดกับทรุดแต่จะไม่ถึงตาย ส่วนใหญ่มักซบผอมไม่ยอมกินข้าวกินปลา ซึ่งอาการเช่นนี้ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่า อาจเกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งที่ลูกหลานผู้สืบเชื้อสายของครุหมอนโนราห์ไม่บังสรวงสักการบูชาครุหมอนที่เป็นเชื้อสายต้น ๆ หรือขาดการเซ่นไหว้ครุตามวาระที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น เดิมเคยจัดบวงสรวงทุก ๆ 2 ปี แต่เมื่อครบกำหนดกลับไม่มีการจัดบวงสรวงก็จะมีเหตุให้เกิดการเจ็บป่วยได้ มีการบนบานต่อครุหมอนไว้อย่างใดอย่างหนึ่งไว้ ครั้นเป็นจริงตามที่ได้บนบานไว้ก็มิได้มีการแก้บนตามพันธะสัญญา เรียกพันธะสัญญาว่า “เหมรย” เกิดการลงโทษจากครุหมอนโนราห์ทำให้เกิดการเจ็บป่วยเนื่องจากการผิดพันธะสัญญา

พิธีกรรมรักษาโรคทั่วไป

ความเชื่อเรื่องการรักษาอาการป่วยไข้ชาวบ้านและคณะโนราเชื่อว่าครุหมอนและพิธีกรรมโนราห์โรงครูสามารถรักษาอาการป่วยไข้ที่มาจากความผิดปกติของร่างกาย โรคภัยหรือเกิดจากการกระทำของครุหมอน ด้วยคาถาโดยผ่านโนราห์ หรือคนทรง หรือครุหมอนจะบอกให้ทราบถึงสาเหตุของการเจ็บป่วย (บรรดาศักดิ์ พิทักษ์ศิลป์, 2563) ดังนั้น ในขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมรำโนราห์แก้บนคือ การรำโนราห์แก้บนตามที่ได้ทำพันธะสัญญากันไว้ ซึ่งขั้นตอนนี้โนราห์ใหญ่จะต้องมีการ “รำคล่องหงส์” และ “รำแทงเข้” (แทงจระเข้) ด้วย จึงจะถือว่า “เหมรยขาด” หรือเป็นการหมดพันธะสัญญาต่อกัน หลังจากนั้นลูกหลานจะเข้าไปหมอบกราบครุหมอนเพื่อขอศีลขอพรโดยทั่วกัน ซึ่งการรักษาเยียวยาก็ถือว่าเสร็จสิ้นอย่างแท้จริง หลังจากหมดกิจธุระหรือเรื่องราวระหว่างกันแล้ว คณะจะเล่นดนตรีเป็นเพลงเชิดอีกครั้งเพื่อส่งครุหมอนกลับ ครุหมอนก็ออกจากร่างทรงเป็นอันเสร็จพิธีกรรมทั้งหมด (วิวัฒน์ วนรังสิกุล, 2544) ซึ่งในพิธีกรรมนี้ก็คือ การไข่มโนราห์รำแก้บนในพิธี “โนราลงครุ” เป็นการแสดงมโนราห์เพื่อเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นพิธีมโนราห์ลงครุ อาจมีการจัดพิธีปีละครั้ง ,ปีเว้นปีหรือ 3 ปีต่อครั้ง ขึ้นอยู่กับความสะดวก ช่วงระยะเวลาในการจัดพิธีนี้มักเป็นช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ดินฟ้าอากาศปลอดโปร่ง เช่น เดือน 4 เดือน 6 หรือเดือน 9 หรือเดือนมีนาคม พฤษภาคม และเดือนตุลาคมตามเดือนสากล ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 พิธีกรรมการรำนโนห์ราแก่น

ที่มา: (วิวัฒน์ วนรังสิกุล, 2544)

“พราหมณ์โนราห์” ศาสตร์แห่งความบันเทิง

สำหรับโนราห์แล้วหน้ากากพราหมณ์ หรือหน้ากากมโนราห์ หรือหน้าพราหมณ์ ที่แสดงเป็นตัวตลกที่สร้างเสียงหัวเราะให้ผู้ชม ด้วยการแสดงและท่าทางการร่ายรำที่ตลกขบขัน และสื่อสารกับคนดูอย่างใกล้ชิด หยอกล้อ ล้อเลียน และว่ากลอนสอดแทรกมุกให้น่าขบขัน ทำให้เป็นตัวละครโปรดของผู้ชมทุกเพศทุกวัย พราหมณ์โนราห์ หรือพราหมณ์เป็นตัวละครของมโนราห์เมื่อออกโรงจะต้องสวมหน้ากากเรียกว่า “หน้าพราหมณ์” ท่าร่ายของพราหมณ์นั้นจะเป็นท่าร่ายที่ตลกไม่มีท่าร่ายที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสามารถของพราหมณ์แต่ละคน จากการศึกษาของหน้าพราหมณ์ สรุปได้ว่า หน้าพราหมณ์ได้ถูกประกอบสร้างขึ้น ใน 3 ลักษณะคือ “ตัวตลก” “ตัวละคร” และ “ครู/บรรพชน” โดยความหมายในฐานะตัวละคร ซึ่งมาจากวรรณคดีเรื่องพระสุธนมโนห์ราถูกผลิตซ้ำและรับรู้จากผู้ชมทางสังคมมากที่สุด สำหรับเป็นองค์การประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ เจ้าพิธีต้องสืบเชื้อสายมโนราห์มีเรื่องเล่าหรือตำนานรองรับ พิธีกรรมต้องครบทั้งพิธีฆราวาส และพิธีสงฆ์ และมีประสบการณ์เป็นที่โจษขาน (ปรีนทร์ นาคสิงห์, 2562) โดยลักษณะของหน้ากากที่ใส่จะแกะจากไม้ ส่วนจมูกยื่นยาว เจาะรูส่วนที่เป็นตาดำ ส่วนหน้ามักใช้สีแดงทั้งหน้า หรือสีทองและสีอื่น ๆ ตามคติความเชื่อ ส่วนฟันเป็นสีขาว เลี่ยมทองเฉพาะฟันบน ส่วนผมใช้ขนเป็ดตกแต่งให้ดูเป็นผมสีขาว ท่าร่ายของพราหมณ์นั้นจะเป็นท่าร่ายที่ตลก ไม่มีท่าร่ายที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสามารถของพราหมณ์แต่ละคน แต่จะต้องมีท่าร่ายพื้นฐาน ดังนี้ ย่อตัวรำ หลังแอ่น ยื่นอกไปด้านหน้ามาก ๆ ท่าร่ายของพราหมณ์มีแปลก

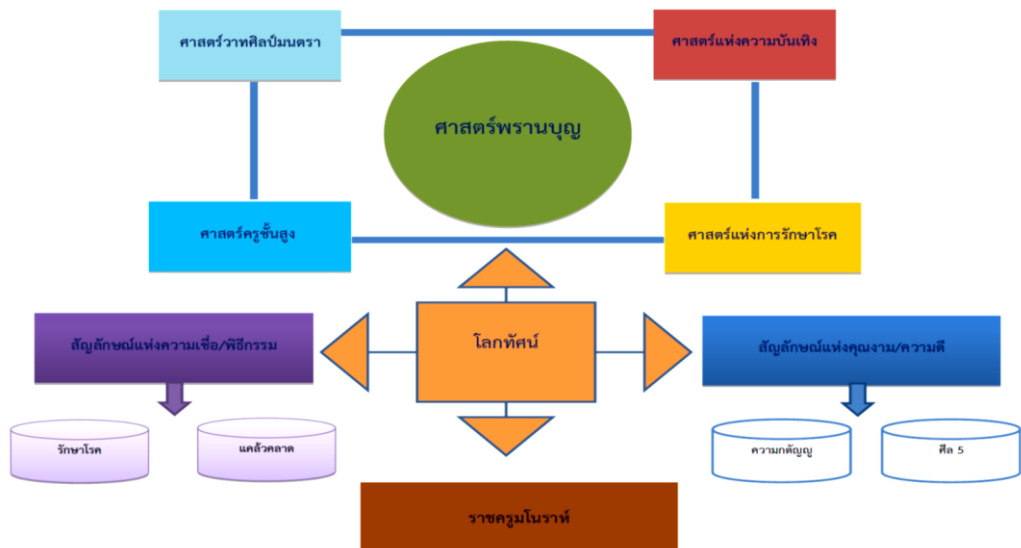
ๆ ออกไป เช่น ทำให้ท้องป่องผิดปกติ อาจจะป่องไปด้านซ้ายบ้าง ด้านขวาบ้าง หรือทำให้กล้ามเนื้อหน้าท้องเคลื่อนไหวเป็นลอนคลื่น (คมชัดลึก, 2563) ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 พรานบุญ
ที่มา: (วิวัฒน์ วนรังสิกุล, 2544)

สรุป

“พรานบุญ” ครูหมอมโนราห์ศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้

ภาพที่ 6 “พรานบุญ” ครูหมอมโนราห์ศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้

จากภาพสามารถสรุปได้ว่า “ราชครูมโนราห์” โดยเชื่อกันว่าครูเหล่านี้คือ กลุ่มคนที่เคยมีชีวิตในสมัยโบราณ เครื่องแต่งกายของมโนราห์จึงมีลักษณะคล้ายเครื่องทรงกษัตริย์ ซึ่ง

บรมครูเหล่านี้ ได้แก่ ขุนศรีธธา เจ้าพระยาสายฟ้าฟาด แม่ศรีมาลา แม่นางคงคา แม่นางนวล ทองสำลี ตาม่วงแก้ว ตาม่วงทอง ขุนแก้วขุนไกร พ่อเทพสิงขร ตาพรานป่า พรานบุญ พรานเทพ พรานหน้าทอง พรานเฒ่า พรานทิพย์ เป็นต้น ตายายมโนราห์ เหล่านี้ก็คือ บุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่จริงในหน้าประวัติศาสตร์แต่เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ด้วยแรงครูจึงยังคงยวนเวียนปกป้องรักษาลูกหลานเชื้อสายมโนราห์ตลอดมา ความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวผลักดันให้เกิดความสามัคคีของชาวใต้ “พรานบุญ” เป็นครูหมอมโนราห์ที่มีศาสตร์และศิลป์ในด้านมนตราและคาถา เพราะเชื่อว่าศาสตร์วิชามโนราห์ หรือศาสตร์ครูใหญ่ของพรานบุญ เป็นครูหมอแห่งวิชามนตราที่ใช้คาถาในการรักษาโรคภัย และศิลปะในด้านการแสดงที่ร่าเริง กล่าวบทกลอนที่สร้างความสนุกสนาน บั่นเทิงใจ และปลุกใจให้ระลึกรู้จักทำความดี รวมถึงมนตราใช้ในการบูชาเรียกทรัพย์ เสริมเมตตา เสริมเสน่ห์ให้เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น และแคล้วคลาดจากภัยอันตราย โดยเชื่อว่าพรานบุญจะคอยดูแลปกป้องลูกหลานที่นับถือและศรัทธา โดยลูกหลานมโนราห์จะมีคติความเชื่อในเชิงความสัมพันธ์ทางเครือญาติและค่านิยมคือ ให้อภัยคุณค่า จิตสำนึกรักความเป็นพวกพ้อง และมรดกของบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา ดังนั้น ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแบบแผนวิถีของคนในสังคมที่ได้ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ พัฒนาปรับปรุง แก้ไข สังคม เลือกรสและสืบทอดมายาวนาน ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสืบทอดผ่านระบบเครือญาติที่มีบรรพบุรุษเป็นมโนราห์ หรือการยกขึ้นรับครูกับนายโรงที่มีชื่อเสียง เป็นผู้รับมรดกและถ่ายทอดมรดกโดยตรงเพื่อให้ไปสู่กุลบุตรกุลธิดาสืบต่อไป มโนราห์มโนราห์จึงเป็นศิลปะชั้นสูงที่ควรยกย่องทะนุถนอมเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในการบูชาครูหมอพราณบุญของมโนราห์ สามารถแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การบูชาครูหมอรระดับปัจเจกคือ การบูชาครูหมอเฉพาะครอบครัวหรือเฉพาะบุคคล ไม่ได้มีการจัดเป็นพิธีกรรมให้ แต่จะบูชาหน้าห้องพระที่บ้านตน 2) การบูชาครูหมอรระดับสายตระกูลคือ ในตระกูลที่เป็นสายเลือดมโนราห์จะมีตัวแทนที่เป็นผู้สืบทอด หรือการเป็นร่างทรงเพื่อประกอบพิธีกรรมในการเข้าทรงครูหมอประจำสายตระกูลของตน จะมีการจัดพิธีกรรมโรงครูขึ้นในทุก ปีเพื่อให้ลูกหลานมาร่วมงานและแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และ 3) การบูชาครูหมอรระดับชุมชนคือ การจัดงานไหว้ครูเป็นพิธีใหญ่ เพื่อไหว้บูชาครูหมอมโนราห์ แก่บน รักษาโรค และถามไถ่ความเป็นอยู่ของลูกหลาน

เอกสารอ้างอิง

คมชัดลึก. (2563). หน้าพรานมโนราห์(พรานบุญ)ของขลุ่ยไทยปักชำใต้จาก'มโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤศจิกายน 2563 จาก <http://www.komchadluek.net/news/detail/216555>

- จุฑาภรณ์ มีสุขศรี. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศิลปะการแสดงโนราโรงครู วัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม. วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เฉลิม มากนวล และจรัส ชูชื่น. (2540). การศึกษาการใช้ภาษาและโลกทัศน์ในบทโนราห์. ใน รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ธีรวัฒน์ ช่างสาน. (2538). พรานโนรา. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันราชภัฏ นครศรีธรรมราช ประจำปีการศึกษา 2537. นครศรีธรรมราช: ภาคนาฏศิลป์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- บรรดาศักดิ์ พิทักษ์ศิลป์. (2563). ครูหมอโนรา. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2563 จาก <http://krunora.blogspot.com>
- ปรีชา นุ่นสุข. (2557). โนรา หนังสือชุดความรู้ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ปฐนทร์ นาคสิงห์. (2562). พรานบุญ: การประกอบสร้างความหมายและการกลายมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 45(2), 323-341.
- พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ. (2562). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู. วารสารมหาจุฬานาครธรรม, 6(5), 2481-2500.
- เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร. (2523). ความเป็นมาของโนรา ในพุ่มทewa : ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรติศิลปินาคได้ : ชุมอุปถัมภ์นรากร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- วรรณกร พลพิชัย และเจตนา อินยะรัตน์. (2561). การศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการสืบทอดครูหมอโนราและโนราโรงครูในตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ประจำปี พ.ศ. 2561. ตรัง: คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- วิวัฒน์ วรังกุล. (2544). มโนราห์: ศิลปะแห่งการแพทย์พื้นบ้าน. หมออนามัย, 10(6), 6-17.
- ศศิประภา จันทระ. (2554). คู่มือการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน.
- ศาสตร์แห่งครูหมอโนรา. (2563). ครูหมอโนราอภินิหารของการรักษาโรค. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2563 จาก http://krunora.blogspot.com/2013/05/blog-post_3.html.
- สารภี มุสิกอุปถัมภ์. (2527). โนราลงครู. องค์การคำครุสภา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2553). Corporate Social Responsibility กับการดำเนินงานวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.

สุรินทร์ มุขศรี. (2540). มโนห์รา. นิตยสารศิลปวัฒนธรรม, 18(9), 97-109.

แหล่งเรียนรู้เรื่องราวมโนราห์. (2563). ทวดทะเลพระ ครูโนราห์พ่อแก่เกลื่อน ลูกหลานเขาชัยสน. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤศจิกายน 2563 จาก <https://www.beautynailhairsalons.com/TH/Amphoe-Khao-Chaison/594450264050451>